

HUMANITIES INSTITUTE

ZENCİLER BİRBİRİNE BENZEMEZ (1957)

ATTİLA İLHAN (1925-2005)

Genel bakış

Attila İlhan'ın *Zenciler Birbirine Benzemez* isimli romanı, 2. Dünya Savaşı akabinde, hem siyasi hem de günlük hayattaki kaosları, başkarakter Mehmed Ali özelinde anlatmaktadır. Mehmed Ali'nin Türkiye'de başlayan hayatı ve sıkıntıları, yeni umutlarla taşındığı Fransa'da da devam etmiş, zaman içinde de insanların ihanetleri ve hayal kırıklıkları ile perçinlenmiştir.

Kişiler

Mehmed Ali Anasız ve babasız bir şekilde, güç koşullarda okumuş bir gençtir. Türkiye'de bazı hayal kırıklıkları yaşamış ve Paris'e taşınmıştır.

Şadiye Mehmed Ali'nin sevdiği genç hanımdır. Mehmed Ali Erzurum'a askere gidince evlenir.

El Barudi Mehmed Ali'nin budist arkadaşıdır.

Mustafa Mehmed Ali'nin eski, siyasetle yakın ilgisi olan arkadaşıdır.

Süreyya Mustafa'nın arkadaşıdır, Paris'te Mehmed Ali'ye yardımcı olacağını söyleyip Mehmed Ali'den maddi menfaat sağlamaya çalışmıştır.

Hilde Mehmed Ali'nin Paris'te platonik olarak aşık olduğu kızdır.

Lale Mehmed Ali'nin İstanbul'dan eski, siyasetle ilgili yakın ilişkisi olan arkadaşıdır.

Marie Te Mehmed Ali'nin Paris'te tanıştığı genç hanımdır. Oldukça davetkar halleri olan Marie Te mütemadiyen yalan söyler.

Hernandez Mehmed Ali'nin Paris'te tanıştığı İspanyol genç adam.

Sevilla Hernandez'in arkadaşı.

Kevork Usta Mücadelenin Mehmed Ali'yi Sanat Okulu'ndan sonra yanına alıp, radyo teknisyenliği mesleğinde yetiştiren, iyi niyetli usta.

Doktor Herbaute Mehmed Ali'nin Paris'te arkadaşı. Edebiyat doktorudur.

Milan Yankoviç Mehmed Ali'nin arkadaşı, Yugoslav siyasi mülteci.

Sadettin Mehmed Ali'nin veremden ölen arkadaşıdır. Sadettin'in ölmesiyle Mehmed Ali'nin içinde de pek çok şey ölür.

Heinrich Mehmed Ali'nin Türk dostu, Alman arkadaşı.

KONU

Baş karakter Mehmed Ali otuzlu yaşlarda, annesiz ve babasız büyümüş, akabinde radyo teknisyeni olmuş genç bir adamdır. Askere gittiğinde sevdiği kızın başkasıyla evlendiğini öğrenir. Bu olaydan sonra her şeyi bırakarak Paris'e gider. Amacı orada yeni bir düzen kurmaktır fakat yeni hayat Mehmed Ali'nin düşündüğü kadar kolay olmayacaktır.

OLAYLAR

Mehmed Ali Paris ile Tanışıyor Her şey yabancı gelir Paris'te Mehmed Ali'ye. Yüzünü yıkadığı su, lavabo hatta kendi yüzü bile yabancıdır O'na.

Trende gelirken bile Mehmed Ali huzursuz bir garip hissetmişti kendini. Çeşit çeşit farklı milletlerden insanlar, hatta insan yığını , canhıraş bir yerden başka bir yere varmaya çalışıyorlar. Trenler elbet bir yerlere gidecekler. Marsilya'dan geçip Paris'e. Mehmed Ali bocalıyor. Çat pat konuşabildiği, yeterince anlayamadığı, kendini ifade edemediği bir lisan...

Mehmed Ali Geçmişini Düşünüyor Kimse anasız babasız olamaz diye düşünüyor Mehmed Ali yalnız kaldığı gecelerde. O'nun da belki babasız olmasına neden, annesinin olağandan daha güzel olması ve ateşli bir adamın annesini kullanmasıydı. Neticede belki Paris'te bulunması da; yalnız olarak yetimler yurdunda sonrasında sanat okulunda okuması da. Mustafa'ya göre onlar "Biz toplumun tükürdüğü adamız" sözlerinde özetlenebilirdi.

Mehmed Ali Mariee Theesee ile Tanışıyor Mehmed Ali mevcuttaki parasıyla Paris'te çapkınlık, hovardalık yapamayacağını biliyor. Ancak, tesadüfen tanıştığı Maree Te'nin flörtöz halleri kendisini hem şaşırtıyor hem de tahrik ediyor. Birkaç buluşma ve Paris gezmelerinin sonunda Mehmed Ali, kadının hayatının yalanlarla dolu olduğunu anlıyor.

Mehmed Ali Şadiye'yi unutup Hilde'ye Aşık Oluyor Mehmed Ali'nin belki de Paris'e gelmesi, O askerdeyken Şadiye'nin evlenmesi ve O'na dair umutlarının tükenmesiydi. Paris'te tanıştığı Hilde ile hep yüzeysel bir arkadaşlıkları oldu fakat Mehmed Ali hep Hilde'ye açılmayı ve O'nu Türkiye'ye götürüp yeni bir hayat kurmanın planlarını yapıyordu.

Mehmed Ali Kendine Bir Oda Tutmaya Karar Veriyor Mehmed Ali'nin kaldığı mütevazı otel bile, işsiz geçen zamanlarda kendisine pahalı gelmeye başlamıştı. Bu sırada arkadaşı Süreyya, O'na oldukça uygun fiyatla bir oda ayarlayabileceğini söyledi. Ancak Mehmed Ali'nin tesadüfen tanıştığı Hernandez, bu odaların öğrencilere son derece düşük ücretlerle verilen pis odalar olduğunu, eski genelevlerden veya hizmetçi odalarından bozma olduğunu, Süreyya'nın kendisini kazıklamaya çalıştığını meydana çıkardı. Mehmed Ali, gene ihanete uğramıştı, bu sefer de kendi hemşehrisi tarafından, hem de gurbette.

Mehmed Ali Yankoviç'in Yerini Söylemiyor Mehmed Ali Paris sokaklarında takip edildiğini düşünse de, kendisinin birileri tarafından izleneceğine pek ihtimal vermiyordu. En sonunda biri kısa, biri uzun iki adam kendisini durdurdular. Mehmed Ali hemen izin kağıdını göstermeye çalışsa da, adamların niyetinin Yankoviç'i bulmak olduğu anlaşıldı. Mehmed Ali'yi bunun için epey zorladılar. En sonunda hiçbir şey söylemeyen Mehmed Ali'yi adamlar hayvanca dövdüler. Perişan bir halde kalan Mahmed ali artık ne olursa olsun dönüş parasını temin edip vatanına gitmeye niyetlendi. Birkaç gün sonra koridorda Yankoviç'in cesedi bulundu.

Tema

Sosyal Çelişkiler *Zenciler Birbirine Benzemez* isimli eserde Atilla İlhan aynı toplumsal sınıfa ait bile olsalar toplum içerisinde ciddi farklılıklar olabileceğine işaret etmiştir.

Hayal Kırıklığı İnsanların bir yerdeki hayatını bitirip, yeni bir sayfa açmalarına neden olan duygulardan biri de hayal kırıklığıdır.

İhanet Psikolojisi İnsanlar bir kez; birine veya bir ideolojiye ihanet etmeye başladıklarında, ihanet etmek onlar için sıradanlaşır ve bütün ahlaki değerlerini kaybedebilirler.

Karakter İncelemesi

Mehmed Ali

Karakter Zor koşullarda büyümüş ve yetişmiş olan Mehmed Ali yaşadığı hayal kırıklıklarının neticesinde, hayata ve insanlara karşı kuşkucu ve güvensiz bir adam haline gelmiştir. Zaman içinde yaşadığı kayıplar ise O'nu sadece gününü yaşamaya mecbur, isyankar bir adam haline getirmiştir. İnsanlarla yeni arkadaşlıklar ve ilişkiler kurmakta zorlanmayan Mehmed Ali; aslen çekingen birisidir.

Aktivite Okul yıllarında hep yalnız başına kalan Mehmed Ali kendi kendine olmaya, yalnızlığa alışmıştır. Türkiye'de radyo tamirati ile uğraşmış fakat göç ettiği Paris'te rutin, düzgün bir iş bulamamıştır. Zamanının çoğunu otelde arkadaşlarıyla içki ve sigara içerek geçirir. Yeterince lisan bilmediği ülkede, ekonomik koşullardan dolayı, taksi ile seyahat etmekten çekinir, hep yürüyüş

yaparak şehri tanımak ister. Hernandez'den gitar dinlemeyi ve zaman zaman da sinemaya gitmeyi sever.

Kişiler Mehmed Ali kalabalık halde yaşamaya alışkın olmayan bir adam olmasına rağmen, özellikle Paris'te etrafında oldukça fazla kişi vardır. Bunlar, Mehmed Ali gibi parasız kalmış, gurbetçi, çaresiz insanlardır.

ÖRNEK OLAYLAR

Utangaç Mehmed Ali kendisi ile alakalı konuları yabancılarla paylaşmaktan hoşlanmazdı, özellikle maddi zorluklarının ulu orta konuşulmasından son derece rahatsız olurdu. Ne var ki, alkolün tesiriyle kendi kendisi hayatında ilk kez gördüğü bir insana böyle bir bilgi verdi. Bu durum sonradan Mehmed Ali'yi oldukça utandıracaktı. "Mehmed-Ali şarkının arkasını dinlememişti. Votka beynini yakıyordu. Gözleri başka bir yere gitmişlerdi. Ağzını unutmamıştı. Buna rağmen, iş aradığını nasıl kaçırdığının farkında değildi. Bunu, ömründe ilk defa gördüğü, bir adama söylemişti. Utandı. Utancını gizlemek için bir cigara yaktı"

Kuşkucu/ Güvensiz Yaşadığı kötü tecrübeler Mehmed Ali'yi herkese ve her şeye karşı kuşkucu ve güvensiz bir insan haline getirmişti. Neye inansa veya güvense sonucun hayal kırıklığı olacağını düşünüyordu. "Başka türlü olabilir mi? Mehmed-Ali, beyninde, soru işaretlerinden bir orman taşıyor; her acaba'nın yeni acaba'lar getireceğini sezebiliyor. Başka türlü olabilir mi? Demek tartışmak lazım. Değil mi ki sen, dünyayı cennete çevirebilecek fikirlerin olduğunu söylüyorsun; ve biz, yaşadığımız dünyanın bir cennet olmadığını biliyoruz! Elbet soracağız. Bizim içimizde kurt var. Biz, bir zaman otuz ramazan oruç tutmuş, Allah'a inanmış ve hayal kurmuşuz. Aldanmışız. Bir başka zaman kendimize bile güvenimizi kaybetmişiz. Yine aldanmışız. Bize öyle geliyor ki, sen de bizi aldatabilirsin. Soru sorma dediğin, uydurduğun şeyleri yutturmak istediğin zaman, aldatıyorsun da. Biz soruyoruz. Biz öğrenmek istiyoruz. Sen kafa tutacak yerde, bunu anlamaya, bildiklerini anlatmaya çalış!"

İsyankar Yaşadığı hayal kırıklıklarının sonucunda artık Mehmed Ali her şeye isyan eden, baş kaldıran bir adam olmuştu. "Ellerimiz kirlenmişti. Ama temizken hiç erişemediğimiz bir aşamaya erişmiştik: sövmenin ve kıpkızıl inkarın hazzına. Bütün küfürleri, sıra sıra meşaleler halinde tutuşturuyor; zındıklığın çıplak aydınlığında, Allah'a da, Peygamber'e de, Kuran'a da ver yansın ediyorduk. Hocaları ti'ye almaya, çocuklarla dövüşmeye başlamıştık. İki bir İdare'den çağırıyorlar; bize nasihatlar ediyorlardı. Biz bütün nasihatleri, nasi · hat eden kılı kara keçileri teker teker yakıyor, külünü hıvaya savuruyorduk."

Yalnız Mehmed Ali çocukluktan da gelen annesiz, babasız ve kardeşsizliğin etkisi ile hep yalnızlık psikolojisi yaşayan bir adamdı. O'nun için aslında Paris'te veya Türkiye'de olmanın da pek bir anlamı yoktu. Mehmed ali, kendini bu duyguyu yaşamakla cezalandırmıştı. "Mehmed-Ali, yalnızdı. Paris'in inanılmaz kalabalığına rağmen. Paris'in inanılmaz kalabalığı içinde. Her gittiği sinemada, her oturduğu kahvede, dört bir yanını seven çiftler sardığı halde. Mehmed-Ali'nin yalnızlığı, keçe tüylü, tozlu bir yalnızlık. Bu toz onu boğuyor. Yalnızlığın tozu. Kendisini, bazı bazı, bir ormanın gölgeli derinliğinde, tek başına hissediyor. Ağaçlar, böcekler, dikenler ve ökse otları, aralarında pısır. pısır konuşuyorlar. Boğuluyor"

Kendine Güvensiz Mehmed Ali'nin aslında Paris'e gelmesi bile yaşadığı yıkımlardan sonra kendine güvenini kaybetmiş olmasıydı. O, henüz otuz iki yaşında ama kendine hiç güvenemeyen, genç bir adamdı. Bu serüvenden, kendimize olan güvenimizi kaybederek çıktık. Çıktık da sayılmayabilir. Yalnız ne var, insanlara yeni bir düzen bir mutluluk yolu getireceğim diyenlerin, mutlulukları ve düzenleriyle, ne türlü orospulaşmış olduklarını yaşadık. Biliyoruz. İstanbul'da yaşadık. Hep o eski İstanbul'da. Emek Radyo Tamir Atölyesi'nde. Böylelikle haksızlıklara sövmeyi ve gelecek haksızlıklara hazırlanmayı öğrendik. Amacın araç edildiğini öğrendik, sonra. Hepsinin hepsi, bileklerine kadar yağlı, efendi ve erkek ellerimiz, onlar adına laf edenlerin, çoğu zaman, kesinlikle kendilerine benzemediklerini öğrendiler

Mustafa

Karakter Mustafa kendini bildiğinden beri hep siyasi çevrenin içinde olmuştur. O'na göre hayatta durağan olmamalı, aktivitenin en başında olunmalıdır. Kendi düşünceleri ile de etrafına ders vermek, saplantılı fikirleri için yeni arkadaşlar bulmak niyetindedir. Yavaş kanlı, olgun yapıda bir adamdır. Konuşmalarında kırıcı olma kaygısı taşımaz, dobra sözler söyler.

Aktivite Politik çevrelerde hareket etmekten hoşlanan Mustafa yaz akşamları İstanbul'da Cennet Bahçesi'ne gider. İstanbul'un hüznünlü ışıklarını izlemeyi sever.

Kişiler Mustafa sürekli Ecvet ve Lale ile iletişim halindedir. Siyasi olarak aynı çizgide olmaları, hayat paylaşımlarını da yakinen etkilemiştir. Mehmed Ali, diğerleri kadar politik konularla alakadar olmasa da Mustafa ile dostluğu mevcuttur.

ÖRNEK OLAYLAR

Dobra Mustafa özellikle eski arkadaşı Mehmed Ali'den sözünü sakınmazdı. O'nun alınacağını bilse bile her şeyi direkt olarak arkadaşına söylerdi. "Kabahat onda mı sanıyorsun? Yanlış! Kabahat sende! Onun için ekmek, ekmek demek. Oysa senin için ekmek, herşeyden evvel küfür demek. Sabiha basit bir kız, sen basit bir adamsın. Ama sen, şunun şurasında, basit bir adam olmayı bir türlü kabul edemiyorsun"

Ağır Çevresindeki herkesin coşkulu anlarında dahi Mustafa, ağır, oturaklı tavrını sürdürürdü. "Kimse birbirini anlamıyor. Herkes iştahla hatta şehvetle konuşuyor. Yalnız Mustafa, her zamanki gibi, ağır ve yorgun. Kelimeler, dudakları arasından ağır ağır, salyangozlar gibi çıkıyorlar: «- Sana hayırlı yolculuklar demeyeceğim. Neden mi demeyeceğim? Yeni bir yolculuğa çıkmıyor:ıun, eski bir yolculuğa devam ediyorsun, ondan. Başlamam bir hata idi. Devam etmen daha büyük bir hata!"

Didaktik Mustafa çevresine öğütleri ile yol gösterir, kendisini dinlemeyenleri de ikaz ederdi. "Ben demedim mi sana? Düşünmek, öğrenmek ve ezberlemek faaliyetlerini birbirine karıştıranlardan sakın diye." Mustafa, arkadaşlarının sözcük seçimlerine de dikkat etmelerini ister, nüans farkları hususunda onlara ders verirdi. "Yanlış! Basitten ne anladığını bilmiyorsun. Basitle fevkalade arasındaki farkı bilmiyorsun. Bir adamın dükkanını satıp savması, sevdiği kıızı terkedip gitmesi basit bir şey mi? Onu basitmiş gibi almak istemen senin korkundan ileri geliyor. Fevkalade gibi alırsan yapamayacağından korkuyorsun. Sen basit gibi düşünmek istesen de, basit bir şey değil, bu: Oysa sen basit bir adamsın ve bunu kabul etmek istemiyorsun!"

Bezgin Mustafa yaşadığı hayal kırıklıklarının etkisi ile hayata karşı yorgun, bezgin bir adam haline gelmişti. "Yorgunluk değil bu, bıkkınlık! İkraah gibi bir şey. Elbette böyle olmaması lazımdı. Lazım. Başka türlü, çok başka türlü olabilirdi. Hala da belki olabilir. Ama benim için? Hayır! Artık çok geç. Ben gölgesini tutmak isteyen gorildim anlıyor musun, gölgesini tutmak isteyen bir goril! Yalnız bu bile, adamı bıkkınlıktan öldürür: Yıllarca bir gölge peşinde, onun nasıl bir şey olduğunu, asla bilmeden?!"

Saplantılı Mustafa'nın saplantılı siyasi görüşleri vardı. Mustafa'ya göre, kendi düşüncesinde olmayan veya kendisi kadar siyasi aktivist olmayan bireyler eninde sonunda nihilizmle veya başka düşüncelerle tanışacaktı. "Ah inek, .. diyor. «Yabani inek! Kendini bile bilmiyorsun be! Bil... mi. .. yor ... sun! Sen nesin? Sen sosyal çevreni, hatta istersen, korkmazsam: bak ne diyorum, sınıfını inkar eden bir adamsın! Dolayısıyla pek tabii, kendini! Ken ... di... ni! Bu inkar adamı, ya nihilizm'e götürür, ya da yeni bir sosyal çevreye ve onun düzenine!"